

Aftonbladet 1889

Johannis kyrka och dess mästare

Det nya Stockholms största bygnadsverk står nu färdigt till sitt yttre. Äfven arbetena med dess inredning äro snart afslutade. Johannis kyrka blir ej blott en prydnad för hufvudstaden, den blir äfven epokgörande i Stockholms kyrkobygnadskonst, i så måtto nämligen, som detta tempel allt igenom bygdes af äkta materiel utan att detta döljes af någon hvitlimning eller öfvermålning och att det kolossala arbetet ända in i de minsta detaljer ledes och öfvervakas af dess arkitekt i egen person. Johannis kyrkobygnad är, så att saga populär bland stockholmarne. Litet hvar har svårligen kunnat undgå att följa bygget med intresse. Man kan ju knappast gå ut i staden utan att se bygnaden, och då har man naturligtvis dag ifrån dag, gifvit akt på dess framsteg.

Kyrkans läge är det bästa möjliga. Från den gamla Brunkebergsåsen beherskar den så godt som hela staden. Hvert man kommer, så följer en åsynen af bygnaden eller åtminstone af dess höga spetsiga tegeltorn. När man går strandvägen ut efter Söder på Katarinasidan, ser man Johannis kyrka höja sig öfver husmassorna på Norrmalm. Från Skeppsbron likaså och från Kungsholmen - och från Storgatan och Humlegårdsgatan ser man kyrkans murar, tak och torn öfver Humlegårdens träd. När man kommer på ångbåt från Mälarsidan, gifver templet en förträfflig kontur åt de norra stadsdelarne och från Ulriksdalsbåtarna, då man är ute på Värtan i trakten af Lidingöbro, ser man det som en skarp silhuett resa sig bakom Ladugårdsgärdet. Kort sagdt, den nya kyrkobygnaden är som ett samvete, man kan ej bli det kvitt. Det är därför skäl att lyckönska såväl staden som I kyrkans arkitekt till, att den från alla punkter synliga bygnaden blifvit så stilfull och så vacker, som den onekligen är.

Något som däremot bort vara annorlunda är kyrkans närmaste omgifning. Från Malmskilnads-gatan gör den sig som det heter på artistspråket förträffligt, men åt norr och öster omgifves den af en rad moderna hus, som allesammans oartigt vända ryggen utåt staden, åt spårvägslinien, Tegnergatan och den blifvande Birger Jarlsgatan liksom åt Humlegården. Dessa vida omkring synliga bygnader hade naturligtvis bort vända sin vackraste sida utåt, Och framför dem hade man bort draga fram en gata med balustrad öfver bergskanten och trappor ned till den öppna platsen framför spårvägsbolagets palats. Denna plats är egentligen allt för vacker för att användas så som nu skett. Men nu är det för sent att vända om husraden vid Johannesgatan.

Grundstenen till en ny kyrkobygnad vid Johannes lades år 1783 den 14 september af konung Gustaf III. Kyrkan hvars modell ännu lär finnas kvar och hvartill ritningarne voro uppgjorda af hofintendenten Rehn, var en italiensk korskyrka; dess läge var midt för ingångsporten till kyrkogården. Emellertid blef den aldrig byggd. Ett par tiotal år senare borttogs på kunglig befallning den lagda grunden och platsen utjämnades. Men på dagen hundra år efter sedan grunden lades till det projekterade templet - den 13 sept. 1883 - gillades och stadfästes av K. m:t ritningarne till den nuvarande Johannis kyrka.

Täflan mellan därtill hugande arkiteer hade två år förut blifvit utlyst. Af de sex täflande vunnos prisen af två unge män, som bårla sedermera gjort sig kända i Stockholms bygnadshistoria. Det andra priset vans af Ludvig Peterson, som sedan bygt Sveasalen och flere privathus, det första vanns af Carl Möller. Denne var då en 24 årig yngling, hade nyligea återkommit från sin första studieresa till utlandet, tienstgjorde på öfverintendentsämbetet och hade varit med om att restaurera Kalmar domkyrka och Kalmar slott.

Nu kastade han sig uteslutande öfver det nya arbetet. Helt nära till kyrkan vid David Bagares gata valde han sitt hemvist, och där bar han ännu sin atelier, trång, men så treflig som endast en konstnär förstår att inreda ett bo åt sig. Väggarne målade i mörkrödt, imserande draperier, upp-

hängda från takkanten, ornament och emblem här och där, kakelugnen full målad med storkar och Nilvegetation och taket fantastiskt prydt med groteska andeväsen flygande mellan medeltidsornament.

På väggen hänger den af öfverindentsämbetet gillade ritningen till kyrkan, försedd med konungens påskrift, och hvart man vänder sig sopar man ned från något af borden papper med detaljritningar på - altarprydnader, kapitåler, sirater, krabbor, bänkar, portaler, hvalfdelar - som jämte fotografier frå utländska gotikkyrkor ligga högtals spridda öfveralt. Ett och annat porträtt af kamrater så väl från den romerska kolonien som från de svenska parisarne tittar leende fram här och hvar, och brev från dem ligg glömda litet hvarstädes, ty Calle Möller är ej endast kyrkobygare, han är också konstnärsförbundets sekreterare och har som sådan mycket att sköta.

Emellettid mottog han år 1882 det hedrande uppdraget att bygga Johannes kyrka, och han åtog sig ej blott det, utan äfven att personligen leda hela arbetet. 10,000 kr. fick han för det i ett för allt - äran oräknad - men så har det också redan nu sysselsat (**SKADAT STYCKE**) åtta hundra år. Det var (**SKADAT STYCKE**) färgsynpunkt ingenting att hurra för, men det var ett uppdrag som lämpade sig just för en framåtsträfvande ungdom. Och Möller var så allt igenom konstnär, att han gjorde det till en hedersak att åstadkomma ett mönsterarbete. År efter år har han gått som en verkställare i kyrkobyggnaden, öfvervakat snart sagdt hvarje stens insättande, gjort upp ritning till hvarje detalj. På flere år kunde han ej tänka på att taga itu med något annat arbete, kyrkant tog all hans tid och all kraft. Ett par skizzer till landskyrkor, hvilka sedan andra finga utarbete, var allt han kunde åstadkomma, ända tills hans för ej länge sedandan fick tid att göra ritningen till Johannes församlings folkskolehus vid Roslagstull, en präktig byggnad, som i ett och annat också kommer att utgöra något i sitt slag och i vårt samhälle och "nie dagewesenes".

Johannes kyrka är bygd i tolfhundra talets gotik, af olika sorters tegel af sandsten och cement. En präktig bred trappa af granit leder från kyrkogården upp till stora portalen under det höga, smidiga tornet. På ömse sidor om trappan innesluter den höga sandstensterrassen ett begravningskapell och ett likhus. Bredvid och knappast högre än denna terrass står ännu kvar den gamla simpla träkyrkan, som daterar sig från år 1636. Den blir aldrig mer använd till gudstjenst på senaste tid har den tjenat till cement fabrik.

Vi tråda genom hufvudingången i den nya kyrkan. Dess sidoskepp upptages ännu af murarställningar, men midtskeppet är fritt från dylika och nära nog färdigt, luftigt och elegant, med sina smidiga, röda pelarknippen, sina höga hvalf med brokiga, bjärta målningar, det hela öfvergjutet af ett färgmättadt, rikligt ljus från de höga gotikfönsterna.

Glasmålningarne - kyrkans alla fönster ha målade glas - ha vi förut skildrat i denna tidning. De äro mästerligt arbetade, dessa glasmålningar, de förete en verkligt praktfull syn och gå på ett ypperligt sätt in i den rika arkitekturen, bildande i förening med denna ett harmoniskt helt af stor verkan. Här inne är ej denna skumma dager, som ger många af de stora katedralerna i södern denna mystiska stämning, som jämte rökelsen och musiken gifver besökaren i de katolska kyrkorna på kontinenten det första karaktäristiska intrycket, hvilket också plägar blifva det bestående. Det inre af Johannes kyrka är ljust, luftigt, gladt och färgrikt. Äfven kyrkans inre är konsekvent hållet i tegel, murarne i mörkgult, pelarknippena i mörkrödt, bladverk, socklar, pinakler, fönstrens rosetter m. m. i cement. Kortväggen med ingångsportarne är hållen i en matt gulgrå ton, som gör förträfflig verkan. Ofver orgelns plats - den är ännu ej uppsatt - prunkar det praktfulla rosettfönstret. Koret står ännu tomt, men skall bakom altaret upptaga en tvärs öfver detsamma gående genombruten vägg af rikt snidad, här och där - dock sparsamt förgylld ek med flere i trä utskurna apostlabilder m. m. samt uppåt slutande med ett högt torn. Bakom denna trävägg ligger sakristian, som har sin ingång midt på korets baksida. Hela detta kor kommer att få en golfmatta i gotiskt mönster, men hvem som skall förfärdiga denna är ännu ej afgjordt, fastän en notis gått genom tidningarne, att J. Kulle blifvit vidtalad härom.

Korets hvalf fyllas af målningar på guldgrund, de tolf hvaltfälten öfver kyrkans kors med bilaer af de tolf apostlarna. Hufvudskeppets fem hvalf äro redan färdiga i sin djerfva colorit, hvart annat blått och hvart annat gult, med rika ornament och bårder i kraftiga färger utefter hvalfstrålatna. Sidoskeppen äro ännu dolda för besökarens blickar; här är arkitekten August Lindegren - förut väl känd såväl genom ett par stilfulla byggnader i vårt nyaste Stockholm som genom dekorativa arbeten - dagligen fullt sysselsatt med att måla stilsierade änglar och ornament.

Ett af sidoskeppets smärre hvalf är färdigt med änglafigurer målade på mörkblå grund, men man har ansett grunden för mörk och ämnar hugga bort denna profmålning. Hela detta betydande dekorativa arbete göres al fresco, enligt den gamla häfdvunna metoden. Midtskeppet skall upptagas af öppna bänkar, naturligtvis efter ritning af arkitekten och hållna i stil med det hela.

Någon midtelgång får kyrkan ej, utan löper gången utomkring bänkarne. Endast i de korta sidoskeppen finnas läktare. Dessa blifva af snidad ek, trappuppgångarne Elit äro sinnrikt och stilfullt prydda med små snidade fönster små nischer, kandelabrar af smidt järn m. m. Kronor af smidesjärn komma att pryda sidoskeppen, hvaremot hufvudskeppet blir fritt från hvarje skymmande prydnad och kommer att få sin lysning från ljusarmar i järn, utgående från pelarne. Så står nu den betydande kyrkobyggnaden i så pass färdigt skick; att man redan nu kan se ej blott, hur det är meningen att den skall se ut, utan hur den är. Det är ett verk, som såväl dess upphofsman som hans många medhjelpare kunna vara stolta öfver, ett i stort som i smått genomgående konstnärligt arbete, lika stilfullt och harmoniskt som gediget genomfördt. I början af nästa år hoppas hr Lindegren ha alla de återstående hvalfven färdigmålade. I maj 1890 är det meningen att det hela skall stå fullt färdigt. Det är då. 8 1/2 år sedan beslutet fattades och 6 år sedan arbetet med grundläggningen tog sin början.